

Rechtbank Den Haag 9 december 2016
ECLI:NL:RBDHA:2016:15014

Tegenspraak

(Promisvonniss)

De rechtbank Den Haag heeft op de grondslag van de tenlastelegging en naar aanleiding van het onderzoek ter terechtzitting het navolgende vonnis gewezen in de zaak van de officieren van justitie tegen verdachte:

Geert WILDERS,
geboren te Venlo op 6 september 1963,
te dezer zake domicilie kiezende aan het adres Binnenhof 1 A te (2513 AA) Den Haag.

1. Inleiding

De rechtbank stelt voorop dat de vrijheid van meningsuiting één van de fundamentele van onze democratische samenleving vormt. Een democratische samenleving kenmerkt zich door pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid en vergt daarom dat er ook ruimte is voor het uitdragen van informatie, denkbeelden en opvattingen die de Staat of een groot deel van de bevolking choqueren, kwetsen of verontrusten. Aan de uitoefening van deze vrijheid kunnen echter beperkingen worden gesteld, onder meer ter bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

En daar draait het in deze strafzaak om. Want het gaat om de vraag of verdachte zich op 12 en 19 maart 2014 heeft mogen uitlaten zoals hij heeft gedaan of dat hij zich daarmee schuldig heeft gemaakt aan groepsbelediging en/of het aanzetten tot discriminatie van en haat tegen Marokkanen wegens hun ras.

Er is maar één maatstaf ter beoordeling van de vraag of sprake is van strafbare feiten en dat is het recht, vastgelegd in wetgeving, internationale regelgeving en jurisprudentie. Niets meer en niets minder. Daarbij spelen persoonlijke opvattingen of voorkeuren geen rol.

Dit is géén politiek proces want ook een democratisch verkozen volksvertegenwoordiger zoals verdachte staat niet boven de wet. Ook op hem is het recht van toepassing. En ook voor hem is de vrijheid van meningsuiting begrensd. Wanneer hij als politicus uitlatingen doet die over die grens gaan, in die zin dat zijn gedrag een strafbaar feit oplevert, leidt het vaststellen van die overschrijding – en de strafvervolging daarvoor – echter niet tot een beperking van de vrijheid van meningsuiting. Het betreft dan immers geen uitlatingen die eerst wél en later niet meer gedaan mochten worden. Het gaat om uitlatingen die van meet af aan niet werden beschermd door de vrijheid van meningsuiting.

Het standpunt van verdachte dat hij bij een veroordeling wordt beperkt in zijn mogelijkheden om zich te uiten en problemen die hij als politicus waarneemt te benoemen, is dan ook evident onjuist. Een veroordeling betekent slechts dat hij ten aanzien van de strafbare uitlatingen niet wordt beschermd door de vrijheid van meningsuiting. Niets meer en niets minder.

2. De tenlastelegging

De beschuldigingen tegen verdachte zijn in de tenlastelegging opgenomen in meerdere kwalificatieve varianten, te weten dat verdachte de tenlastegelegde uitlatingen al dan niet in vereniging met anderen zou hebben gedaan (primair c.q. subsidiair), dan wel daartoe zou hebben uitgelokt (meer subsidiair), dan wel het tenlastegelegde zou hebben doen plegen (meest subsidiair).

Feiten 1 en 2 betreffen uitlatingen van verdachte en de reactie van het publiek op 19 maart 2014 tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Grand Café De Tijd in Den Haag.

Feiten 3 en 4 betreffen eerdere uitlatingen van verdachte op 12 maart 2014 tijdens een interview op de Loosduinse markt in Den Haag.

[...]

3 Het onderzoek ter terechtzitting

3.1 De zittingen

Op 18 maart 2016 heeft een regiezitting plaatsgevonden over het verloop van de strafzaak. Daar heeft de verdediging verschillende verzoeken gedaan. De rechtbank heeft op 7 april 2016 tussenuitspraak gewezen over die verzoeken.¹ Op 26 mei 2016 zou de verdediging preliminaire verweren voeren. De verdediging is toen niet ter zitting verschenen. Op 23 september 2016 heeft de verdediging alsnog preliminaire verweren gevoerd.

De rechtbank heeft bij haar tussenuitspraak van 14 oktober 2016 alle verweren van de verdediging verworpen en het openbaar ministerie ontvankelijk verklaard in de strafvervolgning van verdachte.²

De inhoudelijke behandeling van de zaak heeft plaatsgevonden in het Justitieel Complex Schiphol te Badhoevedorp op:

- 31 oktober 2016: behandeling van het dossier;
- 3 november 2016: horen van deskundige prof. dr. P.B. Cliteur, behandeling van de vorderingen van de benadeelde partijen en eerste termijn van de raadslieden van de benadeelde partijen;
- 14 november 2016: voortzetting eerste termijn van de raadslieden van de benadeelde partijen en horen van deskundige prof. dr. T. Zwart;
- 16 en 17 november 2016: requisitoir van de officieren van justitie;
- 18 en 21 november 2016: pleidooi van de verdediging;
- en 23 november 2016: tweede termijn van de raadslieden van de benadeelde partijen, repliek, dupliek en het laatste woord van verdachte.

De rechtbank heeft het onderzoek ter terechtzitting formeel gesloten op 25 november 2016 te Den Haag.

3.2 De procespartijen

Verdachte is tijdens de inhoudelijke behandeling van de zaak alleen verschenen op 23 november 2016. Wel zijn steeds, in wisselende samenstelling, verschenen de raadslieden van verdachte, mrs. G.G.J. Knoops, M. 't Sas, C.J. Knoops-Hamburger en J. de Koning, advocaten te Amsterdam. Mrs. Knoops en Knoops-Hamburger hebben het woord gevoerd.

Voorts zijn steeds verschenen de officieren van justitie, mrs. W. Bos en S.M. van der Kallen, die ieder het woord hebben gevoerd. Op 31 oktober 2016 was mr. T. Berger, tevens officier van justitie, in de plaats van mr. Bos aanwezig.

Namens een aantal van de benadeelde partijen hebben mrs. D.M.P. van Eijnsden, advocaat te Den Haag, E.D. van Elst, advocaat te Veenendaal, en G.K. Sluiter en L. Nix, advocaten te Amsterdam, het woord gevoerd.

3.3 De proceshouding van verdachte

Verdachte is – anders dan bij de regiezitting en de zitting waar preliminaire verweren werden gevoerd – bij de inhoudelijke behandeling van zijn strafzaak niet verschenen. Hij heeft wel gebruik gemaakt van de gelegenheid om aan het eind daarvan als laatste het woord te voeren. Dat recht heeft verdachte en de rechtbank heeft dat gerespecteerd.

De rechtbank heeft verdachte steeds de cautie gegeven, ook bij de aanvang van de inhoudelijke behandeling, als hij twitterde. Het was de rechtbank namelijk niet ontgaan dat verdachte zich meermalen over deze strafzaak en de rechtbank had uitgelaten in berichten op zijn Twitteraccount. Zo schreef verdachte over een 'neprechtbank', dat het vonnis al klaar lag en publiceerde hij foto's van de rechters met een verwijzing naar de politieke partij D66. Een feitelijke onderbouwing daarvan of een toelichting daarop heeft de rechtbank nergens kunnen ontwaren. Ook in zijn laatste woord heeft verdachte zich bepaald niet onbetuigd gelaten.

De rechtbank acht deze reacties een gekozen volksvertegenwoordiger en medewetgever die een te respecteren plaats in de Nederlandse democratische rechtsstaat inneemt, onwaardig.

1 Rechtbank Den Haag 7 april 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3630.

2 Rechtbank Den Haag 14 oktober 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:12362.

4. De ontvankelijkheid van het openbaar ministerie

4.1 Inleiding

De rechtbank stelt (wederom) voorop dat de lat hoog ligt als het er om gaat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk te verklaren. Dat geldt zeker als het de beslissing van het openbaar ministerie betreft om een zaak aan de rechter voor te leggen. In artikel 167, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering is immers aan het openbaar ministerie de bevoegdheid toegekend zelfstandig te beslissen of naar aanleiding van een ingesteld opsporingsonderzoek vervolging moet plaatsvinden. Uit vaste jurisprudentie volgt dat de beslissing om tot vervolging over te gaan zich slechts in zeer beperkte mate voor een inhoudelijke rechterlijke toetsing leent en dat slechts in uitzonderlijke gevallen plaats is voor een niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie. Maatstaf daarbij is dat in de gegeven omstandigheden geen redelijk handelend lid van het openbaar ministerie heeft kunnen oordelen dat met (voortzetting van) de vervolging enig door strafrechtelijke handhaving beschermd belang gediend kan zijn.³ In het geval van een zodanige, aperte onevenredigheid van de vervolgingsbeslissing is die vervolging onverenigbaar met het verbod van willekeur.⁴ Binnen dat kader zal de rechtbank de ontvankelijkheidsverweren van de verdediging opnieuw bezien.

4.2 De political question doctrine

Bij haar tussenuitspraak van 14 oktober 2016 heeft de rechtbank opgemerkt dat aan de onderhavige zaak politieke aspecten kleven. Verdachte is immers de partijleider van de PVV en namens deze partij fractieleider in de Tweede Kamer. In die dubbele hoedanigheid heeft hij de verweten uitlatingen gedaan. Voorts heeft de rechtbank toen overwogen dat deze omstandigheden er niet toe leiden dat het vervolgingsrecht aan het openbaar ministerie zou moeten worden ontzegd. Het is aan de rechtbank om uiteindelijk, op basis van de specifieke omstandigheden van deze zaak en naar aanleiding van het inhoudelijke debat, tot een oordeel te komen of al dan niet sprake is van een strafbaar feit.

De verdediging heeft zich tijdens de inhoudelijke behandeling opnieuw op het standpunt gesteld dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk dient te worden verklaard, aangezien het bewust de scheiding der machten en haar vervolgingsmonopolie heeft geschonden met deze vervolging. Ter toelichting is aangevoerd – onder verwijzing naar wat de deskundige prof. Cliteur hierover ter terechtzitting heeft verklaard – dat het openbaar ministerie door verdachte te vervolgen het fundament van onze rechtsstaat, te weten tolerantie als basis voor democratie, ernstig en op ontoelaatbare wijze in gevaar heeft gebracht. De invulling van het begrip tolerantie is een politiek begrip, waar de strafrechter buiten dient te blijven. Het openbaar ministerie heeft het strafproces misbruikt ten behoeve van haar eigen rechtspolitieke agenda, aldus de verdediging.

Ook thans slaagt dit verweer niet. Daargelaten dat van enige rechtspolitieke agenda van het openbaar ministerie niets is gebleken, heeft ook hier te gelden dat het aan het openbaar ministerie is om bij de verdenking van een strafbaar feit tot vervolging over te gaan. Van een aperte onevenredigheid van die vervolgingsbeslissing is (nog steeds) geen sprake.

4.3 De Castells-exceptie

De verdediging heeft zich – onder verwijzing naar wat de deskundige prof. Zwart hierover ter terechtzitting heeft verklaard – op het standpunt gesteld dat de Staat haar macht in gepaste vorm dient te gebruiken. Het strafrecht dient enkel te worden toegepast indien andere wegen zijn bewandeld om iets aan ongewenste uitlatingen te doen, de zogenoemde Castells-exceptie. Gedacht kan worden aan een uitspraak van de regering dat die uitlatingen ongewenst zijn, het zich distantiëren van die uitlatingen door parlementariërs of een berisping op grond van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer. Aangezien niet langs een andere weg is gereageerd op de uitlatingen van verdachte en het openbaar ministerie evenmin heeft gekozen voor een minder ingrijpende reactie zoals een sepot, een transactie of

strafrechtelijke mediation, heeft het openbaar ministerie rigoureuus gehandeld zonder enig oog voor de belangen van een politicus, aldus de verdediging.

De rechtbank overweegt dat het in de zaak Castells tegen Spanje ging om een verkozen volksvertegenwoordiger die kritiek had op de regering.⁵ Castells werd vervolgens veroordeeld voor belediging en uit zijn ambt ontzet. De aan verdachte verweten uitlatingen houden geen kritiek in op de regering of op overheidsoptreden, zodat alleen al hierom het verweer faalt.

4.4 Schending van het lex certa-beginsel

Ter gelegenheid van de preliminaire verweren heeft de verdediging opgemerkt dat de tenlastegelegde uitlatingen van verdachte zijn gedaan negen maanden voordat de Hoge Raad het arrest in de zaak Felter heeft gewezen, waarin met betrekking tot artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht is geoordeeld dat het niet uitsluitend gaat om uitlatingen die aanzetten tot haat of geweld of discriminatie, maar ook om uitlatingen die aanzetten tot onverdraagzaamheid.⁶ Daarmee is, aldus de verdediging, een nieuw criterium geïntroduceerd, waarmee verdachte toen hij de uitlatingen deed niet bekend kon zijn. Dit is in strijd met het onder meer in artikel 7 van het EVRM vastgelegde lex certa-beginsel.

Bij haar tussenuitspraak van 14 oktober 2016 heeft de rechtbank al overwogen dat de rechtbank over de reikwijdte van artikel 10 van het EVRM in deze zaak zal oordelen na een uitgebreid inhoudelijk debat hierover en dat hetzelfde geldt voor de vraag naar de betekenis, toepasselijkheid en gevolgen van het onverdraagzaamheids criterium van de Hoge Raad. Ook is overwogen dat artikel 7 van het EVRM dat niet anders maakt. Het gegeven dat deze kwesties ter discussie staan, maakt niet dat het vervolgingsrecht aan het openbaar ministerie zou komen te ontvallen.

De verdediging heeft zich bij pleidooi nogmaals op het standpunt gesteld dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk dient te worden verklaard, omdat zij daadwerkelijk en in strijd met het lex certa-beginsel een beroep heeft gedaan op het onverdraagzaamheids criterium van de Hoge Raad.

De rechtbank overweegt daaromtrent als volgt. De vraag of al dan niet sprake is van strijd met dit beginsel is tijdens de inhoudelijke behandeling uitgebreid aan de orde gekomen. Daarbij heeft het openbaar ministerie aangegeven dat in haar visie van strijd geen sprake is en ook nader onderbouwd waarom zij die mening is toegedaan. De rechtbank vermag niet in te zien waarom dit zou moeten leiden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie.

Ten overvloede stelt de rechtbank vast dat het openbaar ministerie zich primair op het standpunt heeft gesteld dat de term onverdraagzaamheid juist niet in de zaak tegen verdachte zou moeten worden toegepast. Dit verweer wordt daarom wederom verworpen.

4.5 Conclusie van de rechtbank

Het vorenstaande leidt tot de conclusie dat het openbaar ministerie ontvankelijk is in de vervolging van verdachte.

5. Beoordeling van de tenlastelegging⁷

5.1 De feiten

De volgende feiten en omstandigheden hebben ter terechtzitting niet ter discussie gestaan en kunnen op grond van de gebruikte bewijsmiddelen dienen als uitgangspunt voor de beoordeling van de bewijsvraag.

³ Vgl. HR 6 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4280 en HR 2 juli 2013, ECLI:NL:HR:2013:7.

⁴ Vgl. ook HR 19 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:23.

⁵ EHRM 23 april 1992, NJ 1994, 102.

⁶ HR 16 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3583.

⁷ Wanneer hierna wordt verwezen naar een proces-verbaal, wordt – tenzij anders vermeld – bedoeld een ambtsedig proces-verbaal, opgemaakt in de wettelijke vorm door (een) daartoe bevoegde opsporingsambtena(ar)(en). Waar wordt verwezen naar dossierpagina's, betreft dit de pagina's van het proces-verbaal met het nummer PL2014 059080, van de politie eenheid Den Haag, Dienst Regionale Recherche, met bijlagen (doorgenummerd blz. 1 t/m 464).

5.1.1 12 maart 2014

Op woensdag 12 maart 2014 bezocht verdachte samen met een aantal Haagse PVV-partijleden de markt in het stadsdeel Loosduinen in Den Haag. Een deel van dit bezoek is uitgezonden in het NOS-journaal van woensdag 12 maart 2014. Tijdens dit bezoek deed verdachte in een interview onder andere de volgende uitspraak:⁸

“Belangrijkste is toch voor de mensen hier op de markt de Hagenaars, Hagenezen en Scheveningers zoals Léon dat altijd netjes en terecht noemt. Voor die mensen doen we het nu. Die stemmen nu op een veiliger en socialer en in ieder geval een stad met minder lasten en als het even kan ook wat minder Marokkanen.”

[Getuige 1], voormalig woordvoerder integratie en Islam van de PVV, was er die dag bij. Hij heeft verklaard dat verdachte en zijn partijleden de hele dag door mensen uit de buurt werden aangesproken over criminele Marokkanen. [Getuige 1] denkt dat verdachte daarom tot zijn uitspraak kwam en dat hij dat niet vooraf heeft bedacht. Na het interview vroeg verdachte aan hem of hij dat wel ‘zo kon zeggen’.⁹

[Getuige 2], toenmalig beleidsmedewerker van verdachte, heeft verklaard dat hij nogal verbaasd was toen deze uitspraak werd gedaan. Hij dacht dat verdachte zich versprak.¹⁰

Voor [getuige 3], beleidsmedewerker van de Stichting PVV, kwam de ‘minder Marokkanen’-uitspraak op 12 maart 2014 ‘uit de lucht vallen’. Het algemene standpunt van de PVV is immers: minder criminelen, minder immigratie en vrijwillige remigratie.¹¹

Verdachte werd na 12 maart 2014 door verschillende media aangesproken op zijn ‘minder-Marokkanen’-uitspraak en om een nadere uitleg gevraagd. Verdachte bracht onder andere naar voren dat hij enkel doelde op criminele Marokkanen en Marokkanen met een uitkering. Hij zei ook dat hij zijn uitspraak niet terugnam en dat hij achteraf zelfs nog meer achter zijn uitspraak stond.¹²

5.1.2 19 maart 2014

Op woensdag 19 maart 2014 hield de PVV in de avond een verkiezingsbijeenkomst in Grand Café De Tijd in Den Haag. Tijdens deze bijeenkomst hield verdachte een speech, die is opgenomen en onder andere is uitgezonden op het NOS-journaal. Tijdens deze speech zei verdachte onder meer het volgende:¹³

“Maar voordat ik ga, zou ik van iedereen hier een antwoord willen hebben op de volgende drie vragen. Drie vragen, alsjeblieft geef een helder antwoord die onze partij, de PVV, definiëren. En de eerste vraag is: willen jullie meer of minder Europese Unie?”

Hierop riep het publiek herhaaldelijk ‘minder’ en werd er geklapt.

“En de tweede, de tweede vraag is, misschien nog belangrijker: Willen jullie meer of minder Partij van de Arbeid?”

Hierop riep het publiek herhaaldelijk ‘minder’ en werd er geklapt.

“En de derde vraag is, en ik mag het eigenlijk niet zeggen, want er wordt aangifte tegen je gedaan, en misschien zijn er zelfs D66 officieren die het in proces aandoen, maar de vrijheid van meningsuiting is een groot goed en we hebben niets gezegd wat niet mag, we hebben niets gezegd wat niet klopt, dus ik vraag aan jullie: Willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?”

Hierop riep het publiek meermalen ‘minder’ en werd er geklapt. Hierna eindigde verdachte zijn speech met de woorden:

“Nah, dan gaan we dat regelen.”

[Getuige 3] had bij deze verkiezingsbijeenkomst een coördinerende rol. Hij heeft verklaard dat hij eerder op de avond door [getuige 4] werd gebeld. [Getuige 3] hoorde van hem dat verdachte tijdens de speech aan het publiek zou vragen of zij meer of minder Marokkanen wilden. Het publiek moest reageren met ‘minder, minder, minder’. [Getuige 4] vroeg aan [getuige 3] of hij het publiek van tevoren over de vraag en het antwoord wilde instrueren. Dat heeft [getuige 3] ook gedaan.¹⁴

Volgens [getuige 4] vond eerder die avond omstreeks 20.00 uur een bespreking met onder andere verdachte en [getuige 5] plaats. Aan [getuige 4] werd gevraagd mee te denken over de speech die verdachte die avond zou geven. De bedoeling was om een zo sterk mogelijk speech te bedenken waarin de zaken zo scherp mogelijk zouden worden benoemd. Men wilde met de speech aansluiten bij de achterban en daarbij nieuwsaarde genereren, zodat het door de pers zou worden opgenomen en uitgezonden. Er werd niet nagedacht over de juridische consequenties van de speech. Ook is besproken of verdachte in de speech zou spreken over Marokkanen of over criminele Marokkanen. Er bestond tijdens de bespreking enige zorg of het publiek wel op de juiste wijze zou reageren op de vraag. Om die reden heeft [getuige 4] [getuige 3] gebeld. Hij vroeg [getuige 3] om met hulp van anderen ervoor te zorgen dat de juiste interactie zou plaatsvinden.¹⁵

[Getuige 5], beleidsmedewerker van verdachte, heeft verklaard dat hij tijdens de bespreking hoorde dat verdachte drie vragen aan het publiek zou stellen. Hij begreep dat de politieke lijn van een week eerder weer zou worden aangezet.¹⁶

Naar aanleiding van de uitlatingen van verdachte op 12 en 19 maart 2014 is tegen hem bijna 6.500 keer aangifte gedaan van onder andere belediging en aanzetten tot discriminatie en haat. Ook zijn vanwege deze uitlatingen onder andere de partijgenoten [getuige 1], [getuige 3] en [ex-partijgenoot] uit de partij van verdachte gestapt.

De uitlatingen van verdachte op 12 en 19 maart 2014 zijn nog steeds terug te vinden op diverse websites, waaronder die van de NOS, RTL Nieuws en Nu.nl.¹⁷

Verdachte heeft ter terechtzitting erkend dat hij de ‘minder Marokkanen’-uitspraken heeft gedaan. Hij heeft verklaard dat hij nog steeds achter die uitlatingen staat.¹⁸

5.2 Het standpunt van het openbaar ministerie

De officieren van justitie hebben, zoals weergegeven in hun schriftelijk requisitoir, gevorderd dat wettig en overtuigend bewezen wordt verklaard dat verdachte zich op 12 en 19 maart 2014 schuldig heeft gemaakt aan het medeplegen van groepsbelediging (feit 1 primair en feit 3) en op 19 maart 2014 aan het medeplegen van het aanzetten tot haat en discriminatie (feit 2 primair).

Verder hebben de officieren van justitie gerekwireerd tot vrijspraak van aanzetten tot haat en discriminatie op 12 maart 2014 (feit 4), omdat daarvoor het wettig en overtuigend bewijs ontbreekt.

5.3 Het standpunt van de verdediging

De verdediging heeft, zoals weergegeven in haar schriftelijk pleidooi, betoogd dat verdachte geen strafbare uitlatingen heeft gedaan en dat hij van alle feiten dient te worden vrijgesproken. Daartoe heeft zij als eerste aangevoerd dat Marokkanen geen ras zijn in de zin van artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht. Vervolgens is aangevoerd dat de uitlatingen van verdachte slechts een uiting waren van het bestaande partijprogramma van de PVV, dat niet strafbaar is. Daarnaast heeft verdachte zijn uitlatingen achteraf genuanceerd door te zeggen dat hij alleen criminele Marokkanen en Marokkanen met een uitkering bedoelde. Als laatste is naar voren gebracht dat verdachtes uitlatingen worden beschermd door het recht op vrij-

8 Eigen waarneming van de rechtbank op de terechtzitting van 31 oktober 2016; proces-verbaal van bevindingen, p. 14 en 15.

9 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 1], p. 279 en 281.

10 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 2], blz. 335.

11 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 3], p. 421.

12 Proces-verbaal van bevindingen, p. 22-26.

13 Eigen waarneming van de rechtbank op de terechtzitting van 31 oktober 2016; proces-verbaal van bevindingen, p. 30 en 31.

14 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 2], p. 422 en 423.

15 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 4], p. 429-432.

16 Proces-verbaal van verhoor getuige [getuige 5], p. 438.

17 <http://nos.nl/video/625574-pvv-aanhang-scandeert-minder-marokkanen.html>; <http://nos.nl/video/622346-wilders-kiezer-zal-pvv-niet-afstraffen.html>; <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/special/wilders-willen-jullie-meer-minder-marokkanen>; <http://www.nu.nl/politiek/3730669/geert-wilders-beloof-minder-marokkanen-in-haag.html>; <http://www.nu.nl/politiek/3898876/wilders-verdacht-van-aanzetten-discriminatie.html>.

18 De eigen verklaring van verdachte ter terechtzitting van 23 november 2016.

heid van meningsuiting op grond van artikel 10, eerste dan wel tweede lid, van het EVRM.

5.4 Het oordeel van de rechtbank

5.4.1 Is op 19 maart 2014 alleen maar een vraag gesteld?

Verdachte heeft meermalen zijn verbazing over de strafvervolgung uitgesproken omdat hij alleen maar een vraag gesteld had. Zo heeft hij ter terechtzitting van 23 september 2016 gezegd:

“Ik heb hier helemaal niets te zoeken in deze rechtbank. Want wat heb ik gedaan? Ik heb gevraagd aan mijn kiezers of zij meer of minder Marokkanen willen. [...] Ik heb alleen gevraagd: wilt u meer of minder Marokkanen. [...] Maar vragen aan het publiek, aan je eigen kiezers, willen jullie meer of minder Marokkanen? Dan sta je hier en dat is heel raar. [...] Als je PVV-er bent en je bent lid van de oppositie en je stelt het publiek een vraag. Dan ben je de klos.”

En ter terechtzitting van 23 november 2016:

“En wat, vraag ik me iedere dag af, wat heb ik nou eigenlijk gedaan dat dit proces rechtvaardigt? Ik heb gesproken over minder Marokkanen op een markt en ik heb vragen gesteld aan PVV-ers tijdens een verkiezingsavond. [...] Ik heb alleen gesproken over Marokkanen op een markt en vragen gesteld op een verkiezingsavond. [...] En ik vroeg daarna wilt u meer of minder Marokkanen en ik heb toen ook niet uitgebreid toegelicht waarom het antwoord minder zou kunnen zijn. [...] Ik heb gesproken en een vraag gesteld over Marokkanen.”

Het is in dat licht opvallend dat door of namens verdachte geen inhoudelijk verweer is gevoerd noch een inhoudelijke reactie is gegeven op de hiervoor genoemde verklaringen van [getuige 3], [getuige 4] en [getuige 5] over de totstandkoming van de speech op 19 maart 2014. Daaruit rijst immers duidelijk het volgende beeld op: het was tevoren bekend dat verdachte tijdens de speech aan het publiek zou vragen of zij meer of minder Marokkanen wilden. Het publiek moest daarop reageren met ‘minder, minder, minder’. Om daar zeker van te zijn is het publiek geïnstrueerd.

De rechtbank ziet geen aanleiding om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de verklaringen van [getuige 3], [getuige 4] en [getuige 5] en zal dan ook bij de verdere beoordeling van de inhoud van hun verklaringen uitgaan. Uit deze verklaringen volgt dat geen sprake was van het alleen maar stellen van een vraag, maar van een vooraf geregisseerde interactie met het publiek. In dat samenspel is de boodschap van verdachte over het voetlicht gebracht.

5.4.2 Zien de uitlatingen op ‘ras’ in de zin van de artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht?

Bij deze beoordeling stelt de rechtbank het volgende voorop.

De implementatie van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie uit 1966 (hierna: het IVUR) heeft ertoe geleid dat in 1971 in het Wetboek van Strafrecht artikel 137c werd aangepast en artikel 137d een volledig nieuwe tekst kreeg. Kort gezegd kwam het erop neer dat alleen groepen die gekenmerkt werden door ‘ras’, ‘godsdiens’ of ‘levensovertuiging’ (later ook ‘geslacht’, ‘seksuele gerichtheid’ en ‘handicap’) onder de bescherming van deze strafbepalingen vielen.

In de Memorie van Toelichting op het betreffende wetsvoorstel stelt de regering dat het begrip ‘ras’ moet worden uitgelegd naar de kennelijke strekking van artikel 1 van het IVUR.¹⁹ In artikel 1, eerste lid, van het IVUR wordt onder “rassendiscriminatie” verstaan elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ‘ras’, ‘huidskleur’, ‘afkomst’ of ‘nationale of etnische afstamming’.

Het is aan de rechter om te beoordelen hoe, gegeven deze kenmerken, het begrip ‘ras’ in een concreet geval moet worden geïnterpreteerd. Duidelijk is verder dat de juridische betekenis van het begrip ‘ras’ veel ruimer is dan de betekenis die dit begrip in het Nederlandse spraakgebruik en de wetenschap gewoonlijk heeft.

¹⁹ Kamerstukken II 1967-1968, 9724, nr. 3, p. 4.

²⁰ HR 14 maart 1989, NJ 1990, 29; HR 1 mei 1990, NJ 1991, 75; HR 29 maart 2016, ECLI:HR:2016:511.

Verdachte heeft op 12 en 19 maart 2014 uitlatingen gedaan over een groep landgenoten. Hij heeft de groep landgenoten waarop hij het oog had op een voor iedereen heldere en duidelijke wijze geïdentificeerd. Hij heeft namelijk verwezen naar wat nu juist hen onderscheidt van andere bevolkingsgroepen in Nederland in wat voor hen kenmerkend is: hun gemeenschappelijke Marokkaanse afkomst.

Vervolgens is het de vraag of het hierbij gaat om een groep die wordt gekenmerkt door ‘nationale of etnische afstamming’ in de zin van artikel 1 van het IVUR. Volgens de verdediging zien deze kenmerken uitsluitend op het verleden van personen, hun herkomst of oorsprong en niet op de ‘present status’. Bij Marokkanen gaat het echter om de ‘present status’ want zij bezitten naast de Nederlandse nationaliteit altijd de Marokkaanse nationaliteit, aldus nog steeds de verdediging.

Deze beperkte uitleg volgt de rechtbank niet. Met ‘nationale of etnische afstamming’ wordt naar het oordeel van de rechtbank bedoeld op personen die een binding hebben met een nationale staat of grondgebied omdat zij afkomstig zijn uit eenzelfde land of streek en een gemeenschappelijke geschiedenis, gemeenschappelijke tradities, een gemeenschappelijke cultuur en/of een gemeenschappelijke taal hebben. Niet ter discussie staat dat van nagenoeg al deze aspecten bij de Marokkaanse bevolkingsgroep in Nederland sprake is. Dat zij naast de Nederlandse nationaliteit al dan niet gedwongen ook de Marokkaanse nationaliteit hebben, maakt dat niet anders.

Onder deze omstandigheden is de rechtbank van oordeel dat de door verdachte gebruikte term ‘Marokkanen’ verwijst naar de in het IVUR opgenomen kenmerken ‘afkomst’, ‘nationale afstamming’ en ‘etnische afstamming’. Daarmee is sprake van een ‘ras’ in de zin van artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht.

De rechtbank wordt in haar conclusie gesteund door eerdere uitspraken waarin is geoordeeld dat met de term ‘Marokkanen’ (evenals de term ‘Turken’) bedoeld wordt op een zekere etnische of nationale afstamming.²⁰ Dat het in twee van deze zaken zou zijn gegaan om een ‘verbloemde raciale kwalificering’, zoals deskundige prof. Zwart heeft gesteld, kan de rechtbank uit die uitspraken niet afleiden. Zoals de officieren van justitie terecht hebben opgemerkt zijn de citaten in het rapport van prof. Zwart op dit punt niet geheel juist.

Het voorgaande brengt met zich dat de rechtbank verdachte niet volgt in zijn standpunt dat hij expliciet heeft gesproken over personen met de Marokkaanse nationaliteit in de zin van het staatsburgerchap van Marokko.

Dit betekent dat de rechtbank ook niet toekomt aan de vraag of het begrip ‘nationale of etnische afstamming’ in artikel 1 van het IVUR ook nationaliteit in deze zin omvat en hoe daarover in het internationale (publiek)recht wordt gedacht.

5.4.3 Feiten 1 en 2 (de uitlatingen op 19 maart 2014)

5.4.3.1 Is sprake van groepsbelediging in de zin van artikel 137c van het Wetboek van Strafrecht (feit 1)?

De vraag of sprake is van belediging van een groep mensen dient te worden beantwoord aan de hand van de drie in de jurisprudentie ontwikkelde toetsingscriteria:

- i) is de inhoud van de uitlating beledigend, en zo ja;
- ii) neemt de context het beledigende karakter weg, en zo ja;
- iii) is de uitlating onnodig grievend?

(i) Is de inhoud van de uitlating beledigend?

De eerste toets betreft de vraag of een uitlating naar zijn bewoordingen en samenhang naar algemeen spraakgebruik beledigend van aard is. Een uitlating kan als beledigend worden beschouwd wanneer zij de strekking heeft een ander bij het publiek in een ongunstig daglicht te stellen en hem aan te randen in zijn eer en goede naam. Het oordeel dat daarvan sprake is, zal bij een uitlating die in het algemeen op zichzelf niet beledigend is, afhangen van de context waarin de uitlating is gedaan.²¹

²¹ Vgl. HR 22 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BJ9796.

Ten aanzien van de groepsbelediging stelt de regering in de Memorie van Antwoord bij het wetsontwerp in verband met de hiervoor reeds genoemde aanpassing van artikel 137c van het Wetboek van Strafrecht in dit verband: “Strafbaar is enkel het aantasten van de eigenwaarde of het in diskrediet brengen van de groep, omdat die van een bepaald ras is, een bepaalde godsdienst belijdt of een bepaalde levensovertuiging is toegedaan. Kritiek op opvattingen en gedragingen – in welke vorm ook – valt buiten het bereik van de ontworpen strafbepaling.”²²

Zoals al is vastgesteld, heeft verdachte op 19 maart 2014 aan zijn publiek gevraagd “willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen”. In antwoord hierop werd door het publiek, zoals ook de bedoeling was, meermalen ‘minder’ gescandeerd. Naar het oordeel van de rechtbank heeft verdachte met zijn vraag binnen de Nederlandse samenleving een hele bevolkingsgroep apart gezet. Deze groep kan in de visie van verdachte, anders dan andere landgenoten, immers minder aanspraak maken op verblijf in Nederland en moet in omvang slinken. Enig onderscheid binnen die groep is daarbij niet gemaakt door verdachte. De groep wordt collectief aangesproken en wordt dan ook collectief in haar eigenwaarde aangetast. De hele Marokkaanse bevolkingsgroep wordt weggezet als minderwaardig ten opzichte van andere Nederlanders. Het is verder volstrekt duidelijk dat verdachte de groep aanspreekt juist omdat ze van Marokkaanse komaf is.

Uit de verklaring van de reeds genoemde [getuige 4] blijkt verder dat verdachte bewust heeft gekozen voor het gebruik van drie retorische vragen om zijn boodschap over te brengen en te versterken. Hij is ook bewust met de onderhavige vraag geëindigd en heeft ervoor gekozen deze vraag niet te beperken tot ‘criminele Marokkanen’. Hij wilde de zaken ten overstaan van de aanwezige camera’s zo scherp mogelijk benoemen om daarmee zoveel mogelijk nieuwswaarde te genereren.²³

Onder deze omstandigheden is de rechtbank van oordeel dat de gewraakte tekst, in samenhang met de rest van de speech, zonder meer denigrerend en daarmee beledigend is voor de bevolkingsgroep Marokkanen. Voor vervolging van dit feit zijn geen aangiftes nodig en de daadwerkelijke impact die de uitspraken van verdachte op de samenleving hebben gehad, is niet relevant voor de vraag of sprake is van groepsbelediging. De rechtbank komt dan ook niet toe aan de beoordeling van de beweegredenen van de bijna 6.500 mensen die aangifte hebben gedaan. Wel merkt de rechtbank in dit verband op dat de omstandigheid dat mensen in groten getale aangifte hebben gedaan op zichzelf rechtvaardigt dat het aangiftetraject in meer of mindere mate is gestandaardiseerd.

Verdachte wist dat er naar aanleiding van zijn uitlating op de markt op 12 maart 2014 aangifte tegen hem was gedaan.²⁴ Hij heeft dan ook minst genomen het voorwaardelijk opzet gehad op het beledigende karakter van zijn uitlating.

(ii) Neemt de bredere context het beledigende karakter weg?

De tweede toets betreft de vraag of een uitlating in een bepaalde context is gedaan en zo ja in welke. Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad blijkt dat de context waarin een uitlating is gedaan het beledigend karakter van de uitlating weg kan nemen, indien de uitlating een bijdrage levert aan of dienstig is aan een publiek maatschappelijk debat, een uiting is van een geloofsofpvatting of als de uitlating onder de bescherming van artistieke expressie valt.

Zoals de rechtbank al heeft overwogen bij de beoordeling van de preliminaire verweren op 14 oktober 2016, zijn in de jurisprudentie van het EHRM over de uitlatingsvrijheid van politici twee lijnen te ontwarren: enerzijds de lijn dat aan verkozen vertegenwoordigers en andere politici een ruime uitingvrijheid moet worden gegund en anderzijds de lijn dat juist zij vanwege hun belangrijke maatschappelijke functie moeten vermijden dat ze in hun openbare uitingen de intolerantie voeden. Uit die jurisprudentie valt ook af te leiden dat de omstandigheden van het geval maken of de ene dan wel de andere

lijn wordt gevolgd. Die omstandigheden zien dan niet alleen op de inhoud van een uitlating, maar ook op de vorm waarin deze wordt overgebracht.

Over de omstandigheden waaronder verdachte op 19 maart 2014 de uitlatingen heeft gedaan, overweegt de rechtbank als volgt:

- Verdachte heeft zijn uitlatingen gedaan op een moment dat hij er zeker van was dat audiovisuele media deze zouden vastleggen en zouden uitzenden op de nationale televisie. Het EHRM heeft in meerdere uitspraken verwezen naar de impact die uitlatingen door het gebruik van audiovisuele media kunnen hebben,²⁵ op het kiezerspubliek dat via de nationale televisie kan worden bereikt,²⁶ de omstandigheid dat een uitlating kan doordringen tot de intimiteit van de woning²⁷ en de omstandigheid dat een publiek, onder wie minderjarigen, niet of nauwelijks aan een uitlating kan ontkomen.²⁸
- Het EHRM ziet meer ruimte voor vrijheid van meningsuiting tijdens een debat (in de betekenis van een discussie tussen twee of meer deelnemers).²⁹ De uitlatingen van verdachte zijn echter niet gedaan tijdens een debat, want het was verdachte die zijn aanhang en iedereen die hij via de media hoopte te bereiken, toesprak.
- De uitlatingen van verdachte zijn, zoals al vermeld, vooraf goed doordacht. Ze zijn tevoren besproken, er is gekozen voor een opruimende wijze van vragenstellen en er is voor gezorgd dat het publiek het juiste antwoord scandeerde. Het is juist in de spiegelbeeldige situatie dat het EHRM een groter gewicht toekent aan het recht op vrijheid van meningsuiting.³⁰
- Bij de uitlatingen van verdachte was, zoals overwogen, sprake van een vooraf geregisseerde interactie met de zaal. Het EHRM heeft een veroordeling in een zaak tegen een Franse cabarettier in stand gelaten en daarbij betrokken dat het publiek na (antisemitische) uitlatingen werd uitgenodigd om te applaudisseren.³¹

De verdediging heeft aangevoerd dat de uitlatingen van verdachte op 19 maart 2014 consistent zijn met zijn al jarenlang uitgedragen standpunten, zoals ook neergelegd in de partijprogramma’s en verkiezingsprogramma’s van de PVV. Een oordeel over deze uitlatingen impliceert een politiek oordeel over het gedachtengoed van de PVV, aldus de verdediging.

De rechtbank deelt deze visie niet. In het partijprogramma of de verkiezingsprogramma’s van de PVV is dit namelijk niet terug te vinden. Als het daar of in eerdere toespraken van verdachte gaat over het “Marokkanenprobleem” dan wordt met name gedoeld op criminele Marokkanen. Deze beperking heeft verdachte in zijn speech nu juist bewust niet gemaakt. Hij heeft het over alle Marokkanen, over de hele bevolkingsgroep zonder enige nuance. Dat ligt niet in de lijn van eerdere standpunten. Hierbij past ook dat [getuige 2] dacht dat verdachte zich versprak op de markt op 12 maart 2014, dat deze uitlating voor [getuige 3] ook ‘uit de lucht kwam vallen’, dat [getuige 5] op 19 maart 2014 constateerde dat de politieke lijn van een week eerder weer werd aangezet en dat partijgenoten, zoals [getuige 1], [getuige 2] en [ex-partijgenoot], na 19 maart 2014, onder meer vanwege deze uitlatingen, uit de partij zijn gestapt.

Als de rechtbank alles in samenhang beziet dan ontstaat het volgend totaalbeeld: het gaat om een beledigende uitlating over een minderheidsgroep (Marokkanen) tijdens een verkiezingsbijeenkomst waarbij door verdachte is gekozen voor de grootst mogelijke impact door de wijze van vraagstelling, door het tevoren laten instrueren van het publiek en door gebruik te maken van de aanwezige audiovisuele media om zoveel mogelijk publiek te bereiken. Er was sprake van een opruimende, opzweepende vraagstelling en een eenduidige daadkrachtige conclusie die niet past binnen het PVV-partijprogramma. Dit alles was meteen en ook later te zien op tv. Daarmee werd geen bijdrage geleverd aan het publieke (integratie/immigratie-)debat.

Onder deze omstandigheden is het niet meer relevant dat verdachte vervolgens, nadat hij het podium had verlaten en ook nadien, een nadere uitleg heeft gegeven, zonder overigens zijn woorden terug te nemen. De boodschap was, precies zoals verdachte dat ook wilde,

22 Kamerstukken II 1969-1970, 9724, nr. 6, p. 4.

23 Zie hiervoor onder 5.1.

24 Proces-verbaal van relaas, p. 12.

25 EHRM 23 september 1994, appl. nr. 15890/89 (Jersild tegen Denemarken).

26 EHRM 19 juni 2003, appl. nr. 49017/99 (Pedersen en Baadsgaard tegen Denemarken).

27 EHRM 22 april 2013, appl. nr. 48876/08 (Animal Defenders International tegen het Verenigd Koninkrijk).

28 EHRM 9 februari 2012, appl. nr. 1813/07 (Vejdeland tegen Zweden).

29 EHRM 4 december 2003, appl. nr. 35071/97 (Müslüm Gündüz tegen Turkije).

30 EHRM 25 november 1999, appl. nr. 23118/93 (Nilsen en Johnsen tegen Noorwegen), EHRM 29 februari 2000, appl. nr. 39293/98 (Fuentes Bobo tegen Spanje), EHRM 21 maart 2000, appl. nr. 24773/94 (Andreas Wabl tegen Oostenrijk) en EHRM 11 januari 2011, appl. nr. 4035/08 (Barata Monteiro Da Costa Nogueira en Patrício Pereira tegen Portugal).

31 EHRM 20 oktober 2015, appl. nr. 25239/13 (M’bala M’bala tegen Frankrijk).

vanaf het podium via de media direct luid en duidelijk doorgekomen en had zijn werk gedaan.

Conclusie is dan ook dat de context het beledigende karakter niet kan wegnemen. Dat betekent dat de rechtbank niet toekomt aan de derde toets: de vraag of de uitlatingen onnodig grievend (al dan niet in de zin van onverdraagzaam) zijn.

Nadere toetsing aan artikel 10, tweede lid, van het EVRM

Het recht op vrijheid van meningsuiting staat een strafrechtelijke veroordeling voor de tenlastegelegde uitingsdelicten niet in de weg als zo'n veroordeling op grond van artikel 10, tweede lid, van het EVRM een toegelaten beperking van de vrijheid van meningsuiting vormt. Dat is het geval als deze beperking bij wet is voorzien, een gerechtvaardigd doel dient en noodzakelijk is in een democratische samenleving.³²

Niet ter discussie staat dat de (mogelijke) beperking van de vrijheid van meningsuiting is voorzien bij wet. Daarnaast dient een mogelijke veroordeling van verdachte in elk geval de bescherming van de rechten van anderen als bedoeld in het tweede lid van artikel 10 van het EVRM. Dat betekent dat de vraag moet worden beantwoord of de inbreuk op de vrijheid van meningsuiting in de vorm van een strafrechtelijke veroordeling noodzakelijk is in een democratische samenleving.

De term 'noodzakelijk' houdt in dat er een dringende maatschappelijke noodzaak moet zijn voor zo'n beperking. De rechtbank moet daarbij de zaak ook hier weer als geheel tegen het licht houden en acht slaan op de inhoud van de uitlatingen en de context waarin deze zijn gedaan. De rechtbank moet vaststellen of de tussenkomst van de autoriteiten proportioneel was in relatie tot de legitieme doelstellingen van de beperking van de vrijheid van meningsuiting.

In zaken waarin uitlatingen gericht zijn op politici of autoriteiten en bedoeld zijn om (het gedrag of beleid van) machthebbers te bekritisseren, kent het EHRM een groot gewicht toe aan het recht op vrijheid van meningsuiting.³³ In deze zaak heeft verdachte zich met zijn uitlatingen echter expliciet gericht op een minderheidsgroep in Nederland die hij als inferieur heeft weggezet. Het EHRM laat in verschillende uitspraken doorklinken dat juist in die situatie ook de vrijheid van meningsuiting van politici kan worden begrensd.³⁴ Het strafbaar stellen van dergelijke uitlatingen is naar het oordeel van de rechtbank dan ook noodzakelijk in een democratische samenleving.

Alles overziend is de rechtbank van oordeel dat de uitlatingen van verdachte op 19 maart 2014 niet worden beschermd door het recht op vrijheid van meningsuiting zoals dat is neergelegd in artikel 10 van het EVRM.

Conclusie

Gelet op al hetgeen hiervoor is overwogen, acht de rechtbank wettig en overtuigend bewezen dat verdachte zich op 19 maart 2014 samen met anderen (zijn publiek) schuldig heeft gemaakt aan groepsbelediging (feit 1 primair).

5.4.3.2 Is sprake van aanzetten tot haat en/of discriminatie in de zin van artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht (feit 2)?

Bij de beantwoording van deze vraag dient de rechtbank de uitlatingen niet uitsluitend op zichzelf te bezien, maar wederom tevens met inachtneming van de omstandigheden van het geval en in het licht van de associaties die deze wekken.³⁵

Aanzetten

Hieronder moet worden begrepen: anderen trachten te bewegen in een ongeoorloofde richting, hen aan te sporen tot iets wederrechtelijke

lijks (hier: discriminatie en/of haat). De strekking van de uiting is daarbij doorslaggevend. Het is verder niet vereist dat de gedraging waartoe is aangezet zich daadwerkelijk voltrokken heeft, dan wel dat het redelijkerwijze waarschijnlijk te achten is dat deze zich zal voltrekken.

Aanzetten tot haat

Haat is een extreme emotie van diepe afkeer en vijandigheid. Voor het aanzetten tot haat moet in beginsel sprake zijn van een krachtversterkend element, waarbij anderen worden opgehitst of opgeroepen om iets te doen.³⁶ Van een dergelijk element is bij de uitlatingen van verdachte geen sprake. Het gebruik van krachtige retoriek acht de rechtbank, anders dan de officieren van justitie, in dit verband onvoldoende. Dat betekent dat verdachte zal worden vrijgesproken van het aanzetten tot haat.

Aanzetten tot discriminatie

Het bestanddeel 'aanzetten tot discriminatie' vereist niet dat daadwerkelijk discriminatie heeft plaatsgevonden. Evenmin is een krachtversterkend element vereist. De rechtbank dient te beoordelen of de uitlating een aansporing bevat tot uitsluiting van de aangeduide groep personen. Waar artikel 137c van het Wetboek van Strafrecht de daadwerkelijke inbreuk op de rechten van een bepaalde groep mensen (in de vorm van belediging) strafbaar stelt, doet artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht dat ook voor wat betreft de dreigende schending van de rechten van personen.

Onder discriminatie wordt volgens artikel 90quater van het Wetboek van Strafrecht verstaan: *“elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van het maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast.”*

Naar het oordeel van de rechtbank hebben de uitlatingen van verdachte van 19 maart 2014 een discriminatoir karakter. De strekking van de uitlatingen is namelijk onmiskenbaar om een onderscheid te maken tussen Marokkanen en andere bevolkingsgroepen in Nederland. Hiermee kunnen die uitlatingen, mede gelet op de reeds meermalen besproken omstandigheden waaronder deze zijn gedaan en in het bijzonder gelet op het opruiende karakter ervan, worden aangemerkt als uitlatingen die anderen aanzetten tot discriminatie van personen met een Marokkaanse afkomst.

Conclusie

Gelet op al hetgeen hiervoor is overwogen, acht de rechtbank wettig en overtuigend bewezen dat verdachte zich samen met anderen (zijn publiek) schuldig heeft gemaakt aan het aanzetten tot discriminatie (feit 2 primair).

5.4.4 Feiten 3 en 4 (de uitlatingen op 12 maart 2014)

Is sprake van groepsbelediging en/of aanzetten tot haat en/of discriminatie in de zin van de artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht?

De 'minder Marokkanen'-uitspraak op 12 maart 2014 heeft verdachte gedaan tijdens een interview op een markt in Den Haag, zonder dat sprake was van enige interactie met omstanders. Het heeft er verder alle schijn van dat verdachte deze uitspraak niet goed heeft doordacht. [getuige 1] heeft immers verklaard dat hij dacht dat verdachte tot deze uitspraak is gekomen omdat de meeste mensen die zij die dag spraken, klaagden over Marokkanen. Voorts heeft hij verklaard dat verdachte na het interview vroeg of hij het wel “zo kon

32 HR 16 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3583.

33 EHRM 23 april 1992, NJ 1994, 102 (Castells tegen Spanje), EHRM 11 april 2006, appl. nr. 71343/01 (Brasiliër tegen Frankrijk), EHRM 7 november 2006, appl. nr. 12697/03 (Mamère tegen Frankrijk), EHRM 1 februari 2011, appl. nr. 16853/05 (Faruk Temel tegen Turkije) en EHRM 15 maart 2011, appl. nr. 2034/07 (Otegi Mondragon tegen Spanje).

34 EHRM 23 september 1994, appl. nr. 15890/89 (Jersild tegen Denemarken), EHRM 16 november 2004, appl. nr. 23131/03 (Norwood tegen het Verenigd Koninkrijk), EHRM 6 juli 2006, appl. nr. 59405/00 (Erbakan tegen Turkije), EHRM 10 juli 2008, appl. nr. 15948/03 (Soulas en anderen tegen Frankrijk),

EHRM 16 juli 2009, appl. nr. 15615/07 (Féret tegen België), EHRM 20 april 2010, appl. nr. 18788/09 (Le Pen tegen Frankrijk), EHRM 9 februari 2012, appl. nr. 1813/07 (Vejdeland tegen Zweden) en EHRM 15 oktober 2015, appl. nr. 27510/08 (Perinçek tegen Zwitserland). In de uitspraak van Perinçek tegen Zwitserland heeft het EHRM daarbij nog overwogen dat een veroordeling bij uitlatingen die zijn gedaan tegen een gespannen politieke en sociale achtergrond eerder kan worden geaccepteerd.

35 HR 23 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9135.

36 Zie in dit verband ook rechtbank Amsterdam 23 juni 2011, ECLI:NL:RBAMS:2011:BQ9001.

zeggen". [Getuige 2] dacht dat verdachte zich versprak en voor [getuige 3] kwam deze term "uit de lucht vallen". Dit komt de rechtbank aan- nemelijk voor. Zij heeft voorts geconstateerd dat het interview is afgenomen vlak nadat verdachte werd aangesproken door een Nederlandse vrouw die vertelde dat ze nog anderhalf ton tegood heeft, "weduwengeld, maar dat hebben ze aan de Turken en Marokkanen gegeven" en dat verdachte deze uitspraak doet vlak nadat zijn partij- genoot [partijgenoot] in het interview "een stop op de verdere islamise- ring van deze stad" benoemde.

Conclusie

Op basis van het vorenstaande acht de rechtbank niet bewezen dat verdachte op de markt in Loosduinen het (voorwaardelijk) opzet had om mensen met een Marokkaanse afkomst te beledigen of om aan te zetten tot discriminatie of haat. Verdachte zal om die reden worden vrijgesproken van deze feiten.

5.5 De bewezenverklaring

De rechtbank verklaart wettig en overtuigend bewezen dat verdachte:

- op 19 maart 2014 te Den Haag, zich tezamen en in vereniging met anderen, in het openbaar, mondeling, opzettelijk beledigend heeft uitgelaten over een groep mensen, te weten Marokkanen, wegens hun ras, immers, tijdens een partijbijeenkomst in een horecagelegenheid in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen, heeft hij, verdachte, aan het in die horecagelegenheid aan- wezige publiek gevraagd:
"ik vraag aan jullie, willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?"
waarop een gedeelte van dat aanwezige publiek, meermaalen ant- woorden:
"minder"
waarna hij, verdachte, zei:
"Nah, dan gaan we dat regelen"
hetgeen door de Nederlandse Omroep Stichting werd opgenomen en op de Nederlandse televisie werd uitgezonden en op de website www.nos.nl en andere websites werd geplaatst;
- op 19 maart 2014 te Den Haag, tezamen en in vereniging met anderen, in het openbaar, mondeling, heeft aangezet tot discrimi- natie van mensen, te weten Marokkanen, wegens hun ras, immers, tijdens een partijbijeenkomst in een horecagelegenheid in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen, heeft hij, ver- dachte, aan het in die horecagelegenheid aanwezige publiek gevraagd:
"ik vraag aan jullie, willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?"
waarop een gedeelte van dat aanwezige publiek, meermaalen ant- woordde:
"minder"
waarna hij, verdachte, zei:
"Nah, dan gaan we dat regelen"
hetgeen door de Nederlandse Omroep Stichting is vastgelegd en op de Nederlandse televisie werd uitgezonden en op de website www.nos.nl en andere websites werd geplaatst.

6. De strafbaarheid van het bewezenverklaarde

Het bewezenverklaarde is volgens de wet strafbaar, omdat geen feiten of omstandigheden aannemelijk zijn geworden die de strafbaar- heid van de feiten uitsluiten.

7. De strafbaarheid van verdachte

7.1 Het standpunt van de verdediging

De verdediging heeft erop gewezen dat verdachte is beëdigd als lid van de Staten-Generaal en dat hij daarbij een eed heeft afgelegd. Deze eed houdt onder andere een bijzonder plicht tot handelen in namens hen die dat zelf niet kunnen. Verdachte heeft de uitlatingen gedaan uit hoofde van zijn opdracht als volksvertegenwoordiger en zijn plicht om problemen die hij in Nederland signaleert te benoe- men. De uitlatingen worden blijkens opiniepeilingen breed gedra- gen door het Nederlandse volk. Daar komt bij dat de opvattingen berusten op objectieve gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Ten slotte speelt de opdracht die verdachte heeft om te spreken ook een rol bij het beoordelen van de ontlastende functie van artikel 10 van het EVRM. Derhalve is sprake van een strafuitslui-

tingsgrond, te weten het ontbreken van de materiële wederrechtel- ijkheid, aldus de verdediging.

7.2 Het standpunt van het openbaar ministerie

De officieren van justitie hebben geconcludeerd tot verwerping van het verweer.

7.3 Het oordeel van de rechtbank

De rechtbank stelt vast dat het beroep op het ontbreken van mate- riële wederrechtelijkheid reeds afstuit op het beginsel van subsidiari- teit: er stonden verdachte andere wegen open om door hem gesigna- leerde maatschappelijke problemen aan de orde te stellen.

Verdachte is dus strafbaar, omdat er ook overigens geen andere feiten of omstandigheden aannemelijk zijn geworden die zijn straf- baarheid uitsluiten.

8. De strafoplegging

8.1 Het standpunt van het openbaar ministerie

De officieren van justitie hebben gevorderd dat verdachte wordt veroordeeld tot een geldboete van € 5.000,-.

8.2 Het standpunt van de verdediging

De verdediging heeft, gezien haar eerdere verweren, geen standpunt ingenomen over de strafmaat.

8.3 Het oordeel van de rechtbank

Bij haar overwegingen of een straf moet volgen, heeft de rechtbank het volgende in aanmerking genomen.

Met zijn uitlatingen op 19 maart 2014 tijdens een verkiezingsbijeen- komst heeft verdachte bijgedragen aan een verdere polarisatie binnen de Nederlandse samenleving. Dit terwijl juist in onze pluri- forme maatschappij het gelijkheidsbeginsel en het respecteren van (rechten van) anderen van groot belang zijn. Dat verdachte zegt zich gesteund te voelen door mogelijk miljoenen mensen, maakt niet dat hem geen verwijt kan worden gemaakt. Groepsbelediging en aanzet- ten tot discriminatie zijn strafbaar.

Daar staat tegenover dat het hoofddoel van dit strafproces de beant- woording van de vraag is of verdachte zich schuldig heeft gemaakt aan deze strafbare feiten. Met dit vonnis is die vraag beantwoord en daarmee is de in ons rechtstelsel voor iedereen geldende norm bevestigd: je kunt niet met een beroep op de vrijheid van menings- uiting groepen beledigen of aanzetten tot discriminatie. Dat geldt ook voor een politicus.

Het gaat verder om een bijzondere, eigenlijk uitzonderlijke zaak, gelet op de positie van verdachte: een democratisch verkozen volks- vertegenwoordiger, oprichter van de PVV en leider van de PVV-fractie in de Tweede Kamer.

Dit alles overziend, zal de rechtbank geen aansluiting zoeken bij straffen die in andere zaken zijn opgelegd, zoals de officieren van justitie hebben gedaan. De rechtbank ziet in de gegeven omstandig- heden aanleiding te volstaan met de vaststelling dat verdachte zich als politicus schuldig heeft gemaakt aan groepsbelediging en het aanzetten tot discriminatie. Daarmee acht de rechtbank hem voldoende gestraft.

Verdachte zal dus schuldig worden verklaard zonder oplegging van straf.

9. De vorderingen van de benadeelde partijen

9.1 Inleiding

In haar tussenuitspraak van 14 oktober 2016 heeft de rechtbank 3 vorderingen van benadeelde partijen buiten beschouwing gelaten en 18 benadeelde partijen kennelijk niet-ontvankelijk verklaard. Er zijn nu nog 40 vorderingen aan de orde. Hiervan zijn er 35 ingediend door natuurlijke personen en 5 door rechtspersonen.

Een overzicht van de benadeelde partijen (genummerd 22 t/m 61) en de hoogte van hun vorderingen is vermeld in bijlage B en maakt onderdeel uit van dit vonnis.

9.2 De ontvankelijkheid van de benadeelde partijen

De rechtbank ziet zich, anders dan de verdediging, eerst voor de vraag gesteld of de benadeelde partijen in hun vorderingen kunnen worden ontvangen.

Voorop gesteld wordt dat degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit op grond van artikel 51f, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering zich met een vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij kan voegen in het strafproces. Ook uit artikel 361, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering volgt onder andere dat de benadeelde partij alleen ontvankelijk is in haar vordering als sprake is als schade die rechtstreeks aan haar is toegebracht.

Zowel de officieren van justitie als de verdediging hebben betwist dat sprake is van rechtstreekse schade. De uitlatingen van verdachte waren namelijk algemeen en niet specifiek gericht op een van de benadeelde partijen.

De raadslieden van de benadeelde partijen hebben zich tegen dat standpunt verzet.

De rechtbank stelt voorop dat artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht zijn gerubriceerd onder de misdrijven tegen de openbare orde. Blijkens de wetsgeschiedenis zijn deze strafbaarstellingen "allereerst bestemd [...] tot bescherming van de openbare orde" en pas "daarnaast tot bescherming van de eer en den goeden naam van de daarin genoemde [...] groepen, en, eerst in de derde plaats en indirect (vetgedrukt door de rechtbank), ook bescherming verleenen aan de individuele personen, welke op een gegeven tijdstip min of meer toevallig die [...] groepen vormen".³⁷

Verder hebben artikelen 137c en 137d van het Wetboek van Strafrecht een bijzonder karakter waar het gaat om de kring van mogelijke benadeelden, zoals ook de officieren van justitie naar voren hebben gebracht. Een uitlating die onder een van die artikelen valt heeft naar zijn aard immers al snel betrekking op een groot aantal personen, namelijk allen die binnen de beledigde of gediscrimineerde groep vallen. Dat al die personen zonder meer in hun vorderingen zouden kunnen worden ontvangen, past niet bij de accessoire plaats die de vordering van de benadeelde partij in het strafproces inneemt.

Anders dan de raadslieden van de benadeelde partijen is de rechtbank van oordeel dat uit het arrest van de Hoge Raad van 16 april 1996 valt af te leiden dat in het geval van een groepsbelediging geen rechtstreekse schade wordt toegebracht aan de benadeelde partij als de strafbare uitlating onvoldoende specifiek op de betreffende benadeelde partij is gericht.³⁸ Dat geldt naar het oordeel van de rechtbank ook in het geval van aanzetten tot discriminatie in de zin van artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht. Het betreffen immers allebei delicten waarbij een bepaalde groep en in beginsel niet een individu wordt aangesproken.

Gesteld noch is gebleken dat uitlatingen van verdachte min of meer specifiek op een van de benadeelde partijen of hun leden of achterban waren gericht, zodat geen sprake is van rechtstreekse schade in de zin van artikel 361, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering. Dat brengt met zich dat de rechtbank de benadeelde partijen niet-ontvankelijk zal verklaren. De rechtbank komt daarmee niet toe aan een verdere, inhoudelijke beoordeling van de vorderingen.

9.3 De proceskosten

De verdediging heeft verzocht de benadeelde partijen te veroordelen in de kosten die verdachte ter verdediging tegen hun vorderingen heeft gemaakt. Vice versa hebben de raadslieden van de benadeelde partijen 26, 27, 30, 31, 36, 45, 46, 48, 50, 51 en 57 t/m 61 verzocht verdachte te veroordelen in de door hen gemaakte kosten.

Volgens artikel 237 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wordt de partij die in het vonnis in het ongelijk is gesteld in de kosten veroordeeld. In deze zaak kunnen de benadeelde partijen echter niet in hun vorderingen worden ontvangen, omdat binnen het beperkte kader van dit strafproces niet is gebleken van rechtstreekse schade. Verder kan niet worden gesteld dat de benadeelde partijen op enigerlei wijze misbruik hebben gemaakt van de mogelijkheid zich in het strafproces te voegen. Hun vorderingen zijn

namelijk niet zonder redelijke aanleiding of grond ingediend en evenmin kan worden gesteld dat deze evident onzinnig waren.

Alles overwegende zal de rechtbank de kosten die in verband met de vorderingen zijn gemaakt over en weer compenseren en bepalen dat verdachte en de benadeelde partijen, als vermeld in bijlage B, ieder hun eigen kosten dragen.

10. De beslissing

De rechtbank:
verklaart niet wettig en overtuigend bewezen dat verdachte de onder 3 en 4 ten laste gelegde feiten heeft begaan en spreekt verdachte daarvan vrij;
verklaart wettig en overtuigend bewezen dat verdachte de onder 1 primair en 2 primair tenlastegelegde feiten heeft begaan en dat het bewezenverklaarde uitmaakt:
de eendaadse samenloop van:
met twee of meer verenigde personen het zich in het openbaar mondeling beledigend uitlaten over een groep mensen wegens hun ras;
en
met twee of meer verenigde personen het in het openbaar mondeling aanzetten tot discriminatie van mensen wegens hun ras;
verklaart het bewezenverklaarde en verdachte deswege strafbaar;
verklaart niet bewezen hetgeen aan verdachte meer of anders is ten laste gelegd dan hierboven is bewezen verklaard en spreekt verdachte daarvan vrij;
bepaalt dat geen straf of maatregel wordt opgelegd;
verklaart de benadeelde partijen, als vermeld in bijlage B, niet-ontvankelijk in hun vorderingen tot schadevergoeding;
bepaalt dat de benadeelde partijen en verdachte ieder hun eigen kosten dragen.

Deze uitspraak is gewezen door:

mr. H. Steenhuis, voorzitter,
mr. E.A.G.M. van Rens, rechter,
mr. S.M. Krans, rechter,
in tegenwoordigheid van mr. S.N. Mentrop-Huliselan, griffier,
en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank van 9 december 2016.

Noot

Aernout Nieuwenhuis

mr. A.J. Nieuwenhuis is hoofddocent Staatsrecht aan de UvA en gelieerd aan het Instituut voor Informatierecht. Hij is tevens redacteur van dit blad.

Vergelijking met Wilders I

De eerste strafzaak tegen Wilders zag op een reeks van uitlatingen, vooral over de Islam, maar bijvoorbeeld ook over de criminaliteit van Marokkaanse jongeren. Het OM ging pas tot vervolging wegens groepsbelediging (art. 137c) en aanzetten tot haat en discriminatie (art. 137d) over nadat het Hof Amsterdam, dat ervan overtuigd leek dat een groot deel van de uitlatingen strafbaar was, daartoe opdracht had gegeven (Hof Amsterdam 21 januari 2009, ECLI:NL:GHAMS:2009:BH0496). Het OM eiste echter vrijspraak en zo luidde ook het vonnis van de rechtbank Amsterdam (Rb. Amsterdam 23 juni 2011, ECLI:NL:RBAMS:2011:BU7305, Mediaforum 2011 (9), m.nt. L.A. van Noorloos). De rechtbank kon daarbij wijzen op een inmiddels door de Hoge Raad gewezen arrest (HR 10 maart 2009, ECLI:NL:HR:2009:BF0655), waarin de Hoge Raad had bepaald dat er pas van belediging van een groep wegens hun geloof sprake kan zijn, indien de uitlatingen onmiskenbaar over de groep gaan. Dat impliceert dat kritiek – van welke aard dan ook – op de godsdienst, op een heilig geacht boek of op belangrijke figuren binnen een godsdienst in beginsel buiten het bereik van artikel 137c Sr valt. Wat betreft artikel 137d Sr overwoog de rechtbank, in navolging van het OM, dat voor het aanzetten tot haat een 'krachtversterkend' element vereist is en dat uitlatingen pas aanzetten tot discriminatie indien zij een 'grensoverschrijdend' karakter hebben.

In deze tweede Wilderszaak, die slechts twee – tot op zekere hoogte vergelijkbare – uitlatingen betreft (één op de markt en één op de verkiezingsbijeenkomst) besloot het OM zelf om te vervolgen. Daarvoor lijken minstens vier verschillen met de eerste zaak van belang geweest te zijn. De eerste is dat de meeste uitlatingen in de eerste

³⁷ Kamerstukken II 1933-1934, 237, nr. 5, p. 16.

³⁸ HR 16 april 1996, NJ 1996, 527.

zaak het geloof betroffen, en hier volgens het OM ras in de zin van nationale of etnische afkomst centraal staat. De tweede is dat de uitlatingen, in ieder geval op het eerste gezicht, niet zien op de criminaliteit binnen een bepaalde groep of op de criminele leden van een groep, maar op ieder lid van de groep in kwestie. De derde is dat het bewust georganiseerde scanderen volgens het OM de kracht van de uitlatingen versterkt, zodat er wel sprake zou zijn van het aanzetten tot haat. De vierde is het grote aantal aangiften waaruit niet alleen verontwaardiging naar voren komt maar ook de impact die de uitlatingen op (jeugdige) leden van de betreffende groep hebben gehad.

Het OM is bij de vervolging niet over een nacht ijs gegaan. Dat blijkt ook uit het grondige requisitoir van honderdachtentachtig pagina's. De pleitnota van de verdediging heeft overigens een vergelijkbare omvang. Het vonnis van de Rechtbank steekt daar wat karig tegen af. Dat hoeft niet bezwaarlijk te zijn, maar op bepaalde punten roept het evenveel vragen op als het beantwoordt.

Arrest Hoge Raad in de Delano Felter-zaak

Alvorens daar aandacht aan te besteden, zij eerst nog vermeld dat het arrest van de Hoge Raad in de Delano Felter zaak op de achtergrond een rol van betekenis speelt. Deze politicus van een lokale partij had een tirade gehouden over de homoseksuelen in het stadsbestuur en in de stad. Het Hof Amsterdam sprak hem vrij van belediging van een groep wegens homoseksuele gerichtheid, omdat het uit een onderzoek van de jurisprudentie van het EHRM meende te kunnen afleiden dat een politicus die deelneemt aan het maatschappelijk debat alleen veroordeeld kan worden indien hij aanzet tot geweld of haat (Hof Amsterdam 11 maart 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:BZ3787). Lezing van onder andere de arresten Erbakan, Feret, Vejdeland (resp. EHRM 6 juli 2006, nr. 59405/00 (Erbakan/Turkije); EHRM 10 december 2009, EHRM 16 juli 2009, nr. 15615/07 (Féret/België); EHRM 9 februari 2012, nr. 1813/07 (Vejdeland e.a./Zweden)) en meer recent ook Perinçek (EHRM (GK) 15 oktober 2015, nr. 27510/08 (Perinçek/Zwitserland)), leert dat deze uitleg van de jurisprudentie niet de juiste is. De Hoge Raad casseerde dan ook en stelde mede op grond van de eerste drie genoemde arresten van het EHRM dat een veroordeling ook mogelijk is bij het aanzetten tot onverdraagzaamheid (HR 16 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3583, Mediaforum 2015 (3), nr. 18 met verwijzing naar artikel M. van Noorloos, Herziening van het strafrecht over groepsbelediging en haatzaaien, in hetzelfde nummer).

Ten aanzien van de groepsbelediging zou deze factor volgens de Hoge Raad tot uitdrukking moeten komen in de drietrapstoets die in de jurisprudentie tot ontwikkeling is gekomen: is de uitlating op zichzelf beledigend?; is er sprake van een context die het beledigend karakter aan de uitlating kan doen ontvallen (maatschappelijk debat, artisticeit, uiteenzetting geloofsverzuiging?); is de uitlating ondanks een dergelijke context beledigend omdat zij nodeloos grievend is? De Hoge Raad stelt dat bij de beoordeling van een uitlating van een politicus de vraag naar het aanzetten tot onverdraagzaamheid meegenomen dient te worden bij de beoordeling van het al dan niet onnodig grievend karakter.

De term 'onverdraagzaamheid' mag niet heel scherp afgebakend zijn, er is dus in elk geval geen sprake van een uitbreidende uitleg van de Nederlandse strafwet. Dat zou wél het geval geweest zijn indien de Hoge Raad aan het aanzetten tot haat, discriminatie en geweld in art. 137d Sr simpelweg het aanzetten tot onverdraagzaamheid zou hebben toegevoegd. Dan zou, zoals de verdediging in de Wilders zaak aanvoerde, het *lex certa* beginsel in het geding zijn geweest. Juiste lezing van het arrest van de Hoge Raad leert echter dat er eerder sprake is van een restrictieve uitleg van de reikwijdte van artikel 137c Sr. Consequent gereedeneerd zou overigens ook bij het in de jurisprudentie van het EHRM niet expliciet genoemde aanzetten tot discriminatie (art. 137 d Sr) nog onderzocht moeten worden of er wordt aangezet tot onverdraagzaamheid, tenzij men ervan uitgaat dat zulks bij het aanzetten tot discriminatie per definitie het geval is. (bijv. Hof Amsterdam 1 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:296, Delano Felter zaak, na terugwijzing door de Hoge Raad).

Het 'aanzettende aspect' in de groepsbelediging (door een politicus) lijkt artikel 137c Sr en artikel 137 d Sr meer op één lijn te brengen. Het strookt met het feit dat beide bepalingen in de titel delicten tegen de openbare orde zijn opgenomen. In zijn niet ontvankelijk verklaring van de benadeelde partijen wijst de rechtbank in de onderhavige zaak ook op de 'openbare orde' als het door de wetgever 'allereerst' beschermde rechtsgoed. Pas in de tweede plaats ziet de bepaling op de bescherming van de goede naam van een groep, en

daarna pas weer indirect op de bescherming van de goede naam van de leden van de groep. De openbare orde is overigens een diffuus begrip, net zo diffuus als de genoemde onverdraagzaamheid.

Groepsbelediging en bijdrage aan het maatschappelijk debat

Bij de vaststelling dat de uitlatingen beledigend zijn, overweegt de rechtbank dat de uitlating de groep collectief in haar eigenwaarde aantast. Ook hier kan de rechtbank op de wetgevingsprocedure wijzen waarin overwogen is dat belediging bestaat uit het aantasten van de eigenwaarde van een groep of het in diskrediet brengen van een groep. Dat lijkt weer los te staan van de openbare orde als eerste beschermde rechtsgoed, tenzij de bescherming daarvan is meegegeven, omdat het om belediging van groepen in de samenleving gaat. In dat geval lijkt echter ook het tot onverdraagzaamheid aanzettende karakter al grotendeels in dit delictsbestanddeel te zijn opgenomen.

Nadat de rechtbank heeft vastgesteld dat de uitlatingen op zichzelf beledigend zijn, moet de vraag beantwoord worden of de uitlatingen als een bijdrage aan het maatschappelijk debat zijn aan te merken. Het OM was daar in zijn requisitoir van uitgegaan en had vervolgens aangevoerd dat de uitlatingen onnodig grievend zijn en de context van het maatschappelijk debat het beledigend karakter dus niet aan de uitlatingen doet ontvallen. De redenering van de rechtbank is minder goed te volgen. Zij lijkt twee argumenten aan te voeren voor haar opvatting dat de uitlatingen buiten deze context vallen. In de eerste plaats wordt het opzweepende karakter benadrukt. Het lijkt me echter niet dat een uitlating alleen al door het opzweepende karakter geen bijdrage meer kan vormen aan het maatschappelijk debat. Ware bijvoorbeeld de derde vraag van Wilders 'meer of minder ontwikkelingshulp' geweest dan zou dat samen met het scanderen van 'minder, minder' toch niet om reden van het opzweepende karakter buiten het maatschappelijk debat geplaatst kunnen worden. Een tweede reden lijkt te zijn dat het standpunt 'minder, minder' volgens de rechtbank afwijkt van het partijprogramma van de PVV. Daarmee suggereert de rechtbank dat een politicus alleen een bijdrage aan het debat kan leveren indien hij standpunten uit het partijprogramma verkondigt of daar althans niet tegen ingaat. Dat lijkt me teveel eer voor zo'n programma. Een welwillender lezing is dat de blote uitlatingen pas in samenhang met het partijprogramma het karakter van een bijdrage aan het politiek debat zouden kunnen krijgen. Dat is ook twijfelachtig. Was de derde vraag 'meer of minder NAVO' geweest en het antwoord 'minder, minder', dan was dat een bijdrage aan het debat geweest, ook al vinden we dat in het PVV programma niet terug. Bovendien zorgen de andere twee vragen (meer of minder PvdA, meer of minder EU) er ook voor dat het om een bijdrage aan het politiek debat lijkt te gaan.

Wel dient opgemerkt te worden dat in de rechtspraak deze tweede stap verschillende formuleringen heeft gekregen, zoals 'dienstig zijn aan het debat', 'een bijdrage aan het debat vormen', of 'gedaan zijn in het kader van het maatschappelijk debat'. Met deze laatste formule bracht het Hof Amsterdam recent bepaalde uitlatingen onder deze noemer om reden dat de uitlatingen voorafgingen aan een (Pegida) demonstratie (Hof Amsterdam 9 maart 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:828). Hanteert men dit criterium dan maken Wilders uitlatingen (gedaan op een verkiezingsbijeenkomst) zeker deel uit van het debat. Maar ook bij toepassing van andere criteria kan dat het geval zijn, omdat ook een losse uitlating als 'Rutte rot op' of 'grenzen dicht' deel van het debat kan uitmaken. De redenering van de rechtbank lijkt echter te zijn dat de opzweepende uitlatingen, die een groep apart zetten, ook inhoudelijk zover afstaan van het politiek debat dan dat zij daar deel van uit kunnen maken. Dat lijkt enigszins op de redenering dat de uitlatingen misbruik van recht opleveren in de zin van art. 17 EVRM (Vgl. Hof Amsterdam 21 januari 2009, ECLI:NL:GHAMS:2009:BH0496).

De rechtbank komt door haar redenering niet toe aan de volgende vraag namelijk of de uitlating onnodig grievend is, met daarin verwerkt de vraag naar het tot onverdraagzaamheid aanzettende karakter. Dan had bijvoorbeeld kunnen blijken of alleen al de inhoud van een uitlating als 'minder Marokkanen' als zodanig is te beschouwen of dat de setting en het opzweepende karakter beslissend geacht kunnen worden.

Aanzetten tot haat

Vervolgens beoordeelt de rechtbank of de uitlatingen ook als aanzetten tot haat of aanzetten tot discriminatie te kwalificeren zijn. Dat eerste is volgens de rechtbank niet het geval omdat, zo begrijp ik het, de uitlatingen niet het daartoe benodigde krachtversterkende ele-

ment bevatten. De term krachtversterkend element is, als gezegd, afkomstig uit het vonnis van de rechtbank in Wilders I en het OM had het vonnis in Wilders I zo begrepen dat juist het opzweepende karakter op dit punt voldoende zou zijn voor een veroordeling. De rechtbank Den Haag legt de lat nog wat hoger. Van aanzetten tot haat lijkt pas sprake wanneer er een heftig emotioneel appel wordt gedaan om bepaalde daden te begaan. Dat spoort met het idee van de rechtbank dat het bij aanzetten tot haat om aanzetten tot iets wederrechtelijks dient te gaan. Die benadering leidt tot een restrictieve uitleg van de strafbepaling. Consequent geredeneerd zou die erop neerkomen dat een krachtige oproep om een bepaalde groep te haten de delictsomschrijving evenmin vervult, nu haten zelf niet een verboden gedraging is. Het is de vraag of deze uitleg, waardoor de zelfstandige betekenis van het aanzetten tot haat naast het aanzetten tot geweld en het aanzetten tot discriminatie grotendeels verloren lijkt te gaan, nu dat de wederrechtelijke gedragingen zijn waaraan gedacht kan worden, wel strookt met de bedoeling van de wetgever.

Aanzetten tot discriminatie

De rechtbank oordeelt vervolgens dat er wél sprake is van aanzetten tot discriminatie omdat, kort gezegd, op opzweepende wijze een discriminatoir onderscheid gemaakt wordt tussen mensen met en zonder Marokkaanse afkomst. Gezien de in de vorige alinea weergegeven redenering van de rechtbank zou men daarbij eigenlijk een duiding verwachten van de gedragingen waartoe aangezet wordt. Zijn dat mogelijk discriminerende gedragingen van degenen die de uitlating, al dan niet via de media, te horen krijgen of ook de mogelijk discriminerende regelgeving, waar Wilders naar streeft?

De rechtbank in de eerste Wilderszaak was ten aanzien van een aantal uitlatingen tot de conclusie gekomen dat zij niet aanzetten tot discriminatie omdat het 'grensoverschrijdend karakter' ontbrak. Uitlatingen, die een discriminatoir onderscheid maken, zouden dus ook nog een bepaalde grens dienen te overschrijden. Bij de rechtbank Den Haag vinden we deze term niet terug. Daarvoor is een tweetal mogelijke redenen. De eerste is dat de rechtbank de term, die door de rechtbank Amsterdam ook niet verhelderd was, in het geheel niet relevant acht. Een tweede mogelijkheid is dat deze 'proportionaliteitstoets' pas relevant is, indien de uitlatingen als onderdeel van het publiek debat zijn te beschouwen, wat volgens de rechtbank Den Haag niet het geval is.

Ras en etnische of nationale afkomst

Er is nog een punt dat enige behandeling verdient. Dat is de vraag of de term 'Marokkanen' onder de omschrijving van ras in de zin van de strafwet valt. Dat lijkt op het eerste gezicht misschien niet het geval, maar de term dient, zo blijkt ook uit de wetsgeschiedenis, in overeenstemming met het Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van

alle vormen van Rassendiscriminatie ruim te worden uitgelegd. Etnische afkomst valt er ook onder, waarbij opgemerkt kan worden dat het oordeel van de rechtbank dat de Marokkanen eenzelfde etnische afkomst hebben, zoals altijd bij dergelijke oordelen, erg kort door de bocht is, gezien de verschillen tussen, ook weer kort door de bocht, Arabisch sprekende Marokkanen en Berbers sprekende Marokkanen. Onder het begrip ras valt echter ook nationale afkomst en dat lijkt hier wel degelijk in het geding te zijn, ondanks herhaalde aandacht vanwege de PVV voor de dubbele nationaliteit van leden van groepen met een bepaalde nationale afkomst. Het verweer dat Wilders vrij snel na het scanderen heeft gesteld dat het 'minder, minder' in het bijzonder op criminele Marokkanen zag, dus niet op de afkomst als zodanig, doet volgens de rechtbank niet af aan het strafbare karakter. Hier speelt het partijprogramma waar dat juist in opgenomen is, dus geen rol van betekenis.

Nu is het naar mijn mening alleszins begrijpelijk dat in een discussie over immigratie en integratie en de daarmee gemoeide problemen wel degelijk verwezen wordt naar de nationale afkomst van bepaalde groepen. Een betoog dat leden van groepen met een bepaalde nationale afkomst gemiddeld minder snel inburgeren, bijvoorbeeld omdat zij relatief sterk hangen aan hun eigen cultuur, kan dan ook moeilijk als strafwaardig worden gezien. Ook is het mogelijk dat leden van groepen met een bepaalde afkomst – gemiddeld – vaker in aanraking komen met de strafrechter. Dergelijke problemen moeten besproken kunnen worden. De rechtbank lijkt daar ook van uit te gaan waar zij suggereert dat bijvoorbeeld minder, minder *criminele* Marokkanen wel acceptabel zou zijn. Ook een pleidooi om de immigratie uit bepaalde landen stop te zetten, voldoet naar mijn mening niet aan de delictsomschrijving. In zoverre lijkt er wel degelijk een verschil te zijn tussen uitlatingen die onderscheid maken op grond van huidskleur enerzijds en uitlatingen die zulks doen op grond van nationale afkomst anderzijds.

Slot

Dat sluit niet uit dat 'opzweepende' uitlatingen tegen 'Marokkaanse Nederlanders' zonder nader onderscheid de delictsomschrijving van de groepsbelediging en mogelijk ook die van het aanzetten tot haat en discriminatie vervullen. Dat daar in de VS heel anders over geoordeeld zou worden, doet daar niet aan af. Men vergelijk hier het gebrek aan steun in de Tweede Kamer voor het initiatief wetsvoorstel Van Klaveren dat artikel 137c Sr geheel wenst te schrappen en in artikel 137d Sr het aanzetten tot haat en discriminatie wil schrappen, zodat alleen het aanzetten tot geweld overblijft.

Rest de indruk dat de redenering van de rechtbank niet op alle punten uitblinkt in helderheid. Gezien het belang van de zaak is dat jammer.